

TEGEN DE KWAKZALVERIJ

TE4547

KB

UITGAVE VAN DE VERENIGING TEGEN DE KWAKZALVERIJ, VERENIGING
ALTERNATIEVE BEHANDELMETHODEN EN TOT BESTRIJDING VAN

Had U soms een stemadvies verwacht?!

Gesprek met CDA-kamerlid
mevr. Laning-Boersema

Reden tot klagen had zij zeker, mevrouw Laning, toen zij in een artikel van Van der Smagt op de Podiumpagina van *Trouw* op 26 augustus 1993 las, dat deze van mening was, dat de wet-BIG geen mogelijkheden bood om levensgevaarlijke kwakzalvers als de iatrosfen juridisch aan te pakken. Laning is sinds 1982 lid van de Tweede Kamer en is al zeer geruime tijd de enige arts, die dat gezelschap rijk is. Mevrouw Laning kan op geen enkele wijze verdacht worden

van alternatieve sympathieën, omdat zij voor haar politieke carrière huisartsenopleider was en zeker ook omdat zij uit de AR-bloedgroep afkomstig is, een groepering die nogal sterke principes placht te hebben en zeker niet neigde tot populisme.

Zij was het, die eind 1992 een motie door de Tweede Kamer loodste, waarin werd gepleit voor toepassing van de 'trechter van Dunning' op de medicijnen, zoals die door de AWBZ werden betaald. Volgens het advies van de commissie-Dunning konden middelen, die gemakkelijk voor eigen rekening en verantwoording van de burger gebruikt konden worden en waarvan de effectiviteit niet goed vaststond beter uit de AWBZ worden gedaan. Laning verkreeg voor deze motie de steun van Netelenbos (PvdA) en die motie heeft het staatssecretaris Simons later makkelijk gemaakt deze middelen inderdaad te schrappen.

Ook in de vaste kamercommissie voor volksgezondheid vertolkte Laning steeds een uitstekend standpunt met betrekking tot de kwakzalverij. Zo reageerde zij eens op een klaagzang van de zeer pro-alternatieve Ria Beckers (Groen Links), die betoogde dat de echte kwakzalvers eigenlijk die artsen zijn, die na een weekendcursusje homeopathie of acupunctuur een bord op hun deur timmeren met titels als 'arts-homeopaat' en dergelijke. Beckers achtte een veel degelijker opleiding wenselijk en meende dat niet-artsen genezers vaak veel beter waren opgeleid in hun discipline. Mevrouw Laning pleitte er toen voor, dat deze genezers er misschien goed aan zouden doen, om als aanvulling op hun alternatieve opleiding eerst een artsdiploma te behalen alvorens zich met de behandeling van patiënten in te laten. Mevrouw Beckers was 'not amused'.

De wet BIG door de Kamer geamendeerd

Wij schreven Laning destijds dat, indien mede door haar inspanning de homeopathie en de antroposodische middelen uit het pakket verwijderd zouden worden, dat wij haar dan zouden 'belonen' met een lovend artikel in het *Actieblad*, een stemadvies bij de komende parlementsverkiezingen ('Laning for president!') en een goed gelijkende foto. Toen mevrouw Laning naar aanleiding van Van der Smagts artikel contact met ons zocht om ons op ons ongeërgd te wijzen, herinnerde zij ons dan ook fijntjes aan deze toezegging. Een artikel met foto, dat hoefde echt niet, maar zij betreurde

het, dat zoveel van haar inspanningen voor het goede doel, de publiciteit niet halen en zelfs bij speciaal geïnteresseerden in het onderwerp niet goed doordringen.

En Laning had gelijk: bij de behandeling van de wet-BIG in de Tweede Kamer is de wet door de Kamer op voorstel van Laning geamendeerd in die zin, dat kwakzalvers nu vervolgd kunnen worden, niet alleen als ernstige schade is toegebracht, maar zelfs al als er een duidelijke kans bestaat op schade. Dat des te meer, indien de genezer zou kunnen weten dat zijn handelen schadelijk zou kunnen zijn. Van der Smagt rectificeerde vervolgens zijn uitspraak in een ingezonden brief in *Trouw* van 2 september.

Wij boden mevrouw Laning aan om een artikel van haar hand over de "kwakzalverij en de methoden om haar te bestrijden" in ons blad te zullen plaatsen, maar het druk bezette kamerlid voelde meer voor een gesprek en zo toog op 1 maart 1994 een delegatie van uw bestuur (Van der Smagt en Renckens) naar het Haagse Binnenhof.

Helaas was inmiddels bekend geworden, dat Laning zich bij de a.s. parlementsverkiezingen niet meer herkiesbaar zou stellen, zodat een stemadvies onzerzijds niet meer zo zinvol zou zijn. Het voordeel leek ons, dat Laning zich vrijer zou voelen en meer onbevangen aan ons zou kunnen en willen uitleggen hoe de vaak zeer alternatiefvriendelijke opstelling van het parlement verklaard en bestreden zou kunnen worden.

Drie ton van WVC voor kwakzalversclub

De onderwerpen, die wij in ieder geval aan de orde wilden stellen waren de WVC-subsidies aan het IDAG (zes ton per jaar) en aan de ANG (ten behoeve van het opzetten van een register van erkende alternatieve genezers ontvangt deze kwakzalversclub ruim drie ton). Ook wilden wij toch nog eens horen hoe een arts con amore zou kunnen meewerken aan afschaffing van de Wet op de uitoefening der Geneeskunst (WUG) en zo de geneeskunde, behoudens enkele voorbehouden handelingen, geheel vrij geeft aan wat voor knoeiers en warhoofden dan ook. Tenslotte wilden wij graag verlost worden van onze laatste twijfels aan de effectiviteit van artikel 96, waarin Lanings amendement is weergegeven en waarop preventief ingrijpen tegen gevaarlijke kwakzalvers gebaseerd moet worden. Ons rechtsgeleerd bestuurslid Douma bleef bij zijn mening, dat preventief optreden wezensvreemd is aan het strafrecht, er zou altijd een begin van uitvoering van een strafbaar geacht feit moeten zijn.

(vervolg op pag. 2)

Inhoud

C.N.M. Renckens: Gesprek met kamerlid mevrouw Laning-Boersema	1
Peter Bügel: Watertanden	3
C.P. van der Smagt: Kankerkwakzalverij	4
Antroposofisch ziekenhuis gesloten	6
Het aidsfonds en de kwakzalverij	9
C.N.M. Renckens: Britse artsenorganisatie BMA capituleert voor alternatieve geneeskunde	9

Colofon

Vereniging tegen de Kwakzalverij

Opricht 1 januari 1881

Correspondentie-adres: Jister 17-19, 8446 CD Heerenveen;
tel. 05130-25956

Bestuur:

Voorzitter: C.N.M. Renckens, vrouwenarts, Hoorn

Secretaris: H. de Vries, apotheker, Heerenveen

Penningmeester: I.H. Harms, dierenarts, Hardenberg

Leden: drs. P.C. Bügel, psycholoog, Groningen;

mr. Th.J. Douma, advocaat, Haarlem; C.P. van der Smagt,

huisarts, de Bilt; prof.dr. H. Timmerman, hoogleraar

farmacochemie, Voorschoten; D. Uitterdijk, dermatoloog,

Medemblik; W.M. Veenema, huisarts, Joure; W. Zijp,

tandarts, Enkhuizen

Adviserend lid: S. Lelie, Middelburg

Redacteur: J.Th. Balk, Keverberg 54, 1082 BE Amsterdam.

Het Actieblad tegen de Kwakzalverij verschijnt 5x per jaar.

Abonnement: f 35 per jaar.

Postgiro van de Vereniging: 32237 ten name van Penningmeester van de Vereniging tegen de Kwakzalverij, Hardenberg.

De contributie bedraagt thans minimaal f 40 zulks met inbegrip van het abonnement op het Actieblad tegen de Kwakzalverij; voor studenten en leerlingverpleegkundigen f 10; begunstiger wordt men door een schenking aan de vereniging van minimaal f 100.

NIEUW CORRESPONDENTIE-ADRES

Het nieuwe correspondentie-adres van de

Vereniging tegen de Kwakzalverij luidt:

Jister 17-19

8446 CD Heerenveen

tel. 05130-25956

(vervolg van pag. 1)

Over de subsidie aan het IDAG konden wij kort zijn: ondanks zeer krachtig lobbyen van de medewerkers van dat instituut, zal de subsidie ervan per 1 januari 1995 beëindigd worden. De staatssecretaris had dit al per 1 januari 1994 willen doen, in verband met zijn financiële taakstelling, maar op grond van krachtig aandringen uit de kamer, met name door vertegenwoordigers van VVD (Terpstra), Groen Links en D'66 heeft Simons toegezegd voor 1994 nog wat middelen te zullen zoeken. Daarna moet het alternatieve 'veld' zelf maar opdraaien voor de instandhouding van dit propagandistische instituut (dat zou op 75 gulden per alternatieve genezer per jaar neerkomen: een op te brengen bedrag!).

Erkenning betekent niet titelbescherming!

Ernstiger leek ons de WVC-steun voor het in te stellen ANG-register, waarmee kwakzalvers bij de leek, maar wellicht ook bij verzekeraars, goede sier zouden kunnen gaan maken. Deze geregistreerde genezers zullen namelijk een muurschild mogen gaan voeren met als opschrift 'Alliantie-genezer', ongetwijfeld aangevuld met een fraai logo. Een wettelijke erkenning als BIG-genezer zou ons inziens uitermate gevaarlijk zijn en voor de leek niet meer te onderscheiden van andere beschermde titels als arts, apotheker, fysiotherapeut, verloskundige, enzovoort.

Gelukkig kon mevrouw Laning ons ook hier uit de droom helpen: weliswaar heeft de staatssecretaris een forse subsidie gegeven aan de ANG (een subsidie die van Laning wel iets minder had gekund), maar de erkenning van deze ANG-genezers heeft niets te maken met een titelbescherming, zoals in de wet-BIG bedoeld is! Het betreft hier een interne regulering door het 'alternatieve veld' en er is geen sprake van enige officiële erkenning in de zin van de wet-BIG. Ook de tuchtrechtspraak, die de ANG gaat opzetten, is niet meer dan een klachteninstantie zoals die ook bestaat bij de Raad voor de journalistiek of de Vereniging van reisbureaus. Titelbescherming en omschrijving van beroepsprofielen, opleidingseisen, etc., zoals bedoeld in de wet-BIG, zijn toevertrouwd aan de BIG-commissie onder leiding van de voormalige jurist-secretaris van de KNMG, prof. Van der Mijn.

Deze commissie zal eerst beginnen met die medische en paramedische beroepen, die al een erkende status en goed georganiseerde opleidingen hebben. Die taak zal zeker jaren in beslag nemen, omdat er wel sprake is van maar liefst 300 verschillende beroepen, variërend van verpleegkundigen, logopedisten tot orthoptisten. De kans, dat een alternatieve beroepsgroep in aanmerking zal komen voor titelbescherming in de zin van de BIG, kan volgens Laning voorlopig als nihil worden beschouwd. Deze geruststellende mededeling bracht bij ons herhaalde zuchten van verlichting te weeg.

Mogelijkheid van een preventief optreden

De betreuzenswaardige uitholling van de WUG in de afgelopen twintig jaar en nu de vervanging van deze wet door de wet-BIG is voor Laning een onvermijdelijke gebeurtenis geweest. Natuurlijk is zij ook van mening, dat een medische opleiding tot arts de enige goede voorbereiding op de uitoefening der geneeskunst vormt, maar de oude wet was in de praktijk echt niet meer te handhaven. De rechtspraak veroordeelde al jaren geen kwakzalvers meer en dat was volgens de rechters, waarmee Laning indringend over deze materie heeft gesproken, niet zozeer een kwestie van onwil (hoewel zij niet geheel uitsloot, dat dat soms mede een rol heeft gespeeld), maar vooral een gevolg van problemen met de bewijsvoering van de gepleegde wetsovertredingen.

De wet werd natuurlijk sinds jaar en dag massaal overtreden, maar veroordelingen kwamen praktisch niet meer voor en alleen in geval van grove schade aan de gezondheid van slachtoffers werd nog wel eens een veroordeling uitgesproken. Laning hoopt met de nieuwe wet nu effectiever en natuurlijk ook selectiever te kunnen optreden tegen gevaarlijke kwakzalvers.

Op onze vraag of preventief optreden tegen kwakzalvers niet wezensvreemd is aan ons strafrecht antwoordde Laning, dat dat niet meer onverminderd het geval is. Er is thans ook wetgeving, gericht tegen het beramen van misdaden en/of samenzweringen. Als door bijvoorbeeld afluister technieken vastgesteld wordt, dat een samenzwering plaatsvindt, dan kan er worden opgetreden. Minister van Justitie Hirsch Ballin heeft op vragen van Laning geantwoord, dat artikel 96 van de wet-BIG inderdaad gebruikt kan worden om tegen gevaarlijke kwakzalvers, als de iatrosfen, preventief op te treden. De geneeskundige Inspectie heeft daarmee een nieuw wapen in handen. Hoe de jurisprudentie en de opstelling van de Inspectie zich in dit opzicht zal ontwikkelen, dat moet natuurlijk nog wel worden afgewacht.

Besluitvorming vaak volkomen onwetenschappelijk

Aan het eind van ons gesprek legden wij Laning de vraag voor hoe of zij oordeelde over de medische kennis en deskundigheid van ons parlement, dat altijd weer oor heeft en had voor uiteenlopende lobby's als wijlen Moerman, de homeopathische industrie en de talrijke clubs van alternatieve genezers. Laning betreurt dat er zo weinig artsen in ons parlement zitting hebben. Na haar vertrek zal waar-

schijnlijk de Amsterdamse huisarts Rob Oudkerk (PvdA) als nieuwkomer de enige arts in de Tweede Kamer zijn. Deze staat niet bekend als liefhebber van alternatieve geneeswijzen, maar Laning benadrukte, dat de besluitvorming in het parlement vaak volkomen onwetenschappelijk toe gaat. Hij zal het parlementaire handwerk nog moeten leren. Met name in haar eerste jaren als kamerlid had zij daarmee grote moeite. Buitengewoon belangrijk is het informele overleg met fractiespecialisten uit andere fracties, die dan soms in ruil voor politieke tegenprestaties overgehaald kunnen worden tot steun aan voorstellen, die wetenschappelijk volkomen waterdicht zijn.

Er wordt ook bij kamerleden zeer uitgebreid en intensief gelobbyd door met name ook vertegenwoordigers van de alternatieve sector. Zo heeft Laning vorig jaar maar liefst zes verschillende homeopathische clubjes ontvangen. De overlevingslobby van het IDAG is reeds genoemd. De chiropractoren, die in het kader van de wet-BIG nu eindelijk hun röntgenapparatuur zullen moeten inleveren, hebben daartegen zeer krachtig, maar vruchteloos geprotesteerd. Ook de heer Lex Rutten, bestuurslid van de VHAN, bleek voor Laning geen onbekende. Dat deze coryfee in de wijde omgeving van Breda, waar hij werkzaam is, enige faam geniet als behandelaar van exhibitionisten met behulp van homeopathische middelen, dat was voor mevrouw Laning nieuws. De kennis van de kamerleden over specifieke medische onderwerpen is niet altijd erg groot, maar zij staan

vaak zeker open voor serieuze argumenten van wie dan ook en dat a fortiori als er ergens een mogelijkheid van bezuinigen bestaat, zoals bij het schrappen van te royale subsidies.

Blijf ze met goede argumenten bestoken

Laning adviseerde ons om indien daarvoor aanleiding was, actief contact te zoeken met parlementaariërs en commissies en deze met goede argumenten te blijven bestoken. Of de door onze vereniging gehanteerde woordkeuze dan steeds de meest effectieve is, daarover had Laning wel eens haar twijfels: "Het leest wel leuk en ik ben het er meestal mee eens, maar je stoot mensen er ook wel mee af". Ze zou, nu ze zoveel meer vrije tijd krijgt, een bestuurslidmaatschap van de Vereniging tegen de Kwakzalverij niet bij voorbaat afwijzen, maar wij zouden er dan wel een erg genuanceerd sprekend bestuurslid bij krijgen, aldus Laning.

Onze vereniging is niet gebonden aan enige politieke of levensbeschouwelijke stroming, maar uw bestuur is, gehoord hebbende de beraadslagingen, van mening, dat een stem op de geestverwanten van mevrouw Laning heel goed te rijmen is met het lidmaatschap van onze vereniging. Er zijn natuurlijk andere factoren, die uw stem beïnvloeden, maar de zwevende kwakzalverij-bestrijder kan toch maar beter niet stemmen op Groen Links en ook niet op Erica Terpstra. Of gaan wij nu te ver?

C.N.M. Renckens.

Watertanden

Veel dokters en verpleegkundigen denken dat pijn die verdwijnt na een nepmedicijn ingebeeld moet zijn. Daarom verstrekken zij placebo's veelal aan patiënten die zich naar hun opvatting aanstellen - zij passen de placebo toe als straf. Wanneer na inname van een suikerpil de pijn vermindert, voelt de dokter zich gesterkt in het vooroordeel.

De werkelijkheid is precies andersom. Vooral pijn die wordt veroorzaakt door echte kwetsuren is gevoelig voor nepmedicatie. Injecties met water geven meer verlichting bij postoperatieve wondpijn en pijnen bij botbreuken dan bij pijnen zonder een vindbare oorzaak.

Hetzelfde geldt voor ziektes. Vage klachten, waarvoor de dokter geen oorzaak kan vinden, nemen minder af na een placebo dan echte aandoeningen.

Men zou kunnen denken dat dit in het voordeel is van kwakzalvers, die voor hun genezende kracht immers geheel van het placebo-effect afhankelijk zijn. Dat dit niet zo is, valt te verklaren dankzij de vader van de Russische psychologie: Pavlov.

Zoals bekend toonde deze eerste Russische Nobelprijswinnaar aan dat honden reeds beginnen te watertanden van de etensbel, nog voordat ze eten zien of rui-

ken. In andere experimenten was het vertoon van een witte jas voldoende voor de speekselvloed.

Deze vorm van leren heet sindsdien 'conditionering'. De bel heet een 'geconditioneerde respons'. Het interessante eraan is dat het buiten het bewustzijn om werkt. Wanneer je maar vaak genoeg een zelfde stimulans laat volgen door een onveranderlijke respons, worden beide geconditioneerd.

Op dit eenvoudige fundament is naderhand het *behaviourisme* van Skinner gebouwd, dat beweert dat al het menselijke gedrag wordt aangeleerd door beloning.

Ook voor het placebo-effect heeft deze denkrichting een verklaring. Wanneer het innemen van een bepaald soort pil steeds leidt tot verlichting van pijn, zou je kunnen zeggen dat er naast de farmacologische werking een conditioneringsverband tussen beide ontstaat.

Bij pijn zouden de hersenen bijvoorbeeld sneller interne pijnstillers als endorfinen afscheiden na het slikken van de geconditioneerde stimulans in de vorm van een pil. Bij een infectie zou het immuunsysteem eerder afweercellen produceren na het innemen van een herkenbaar antibioticum. Een operatie zou het bedoelde effect mede ontlenen aan de herinnering aan eerdere succesvolle ingrepen. Deze effecten worden inderdaad waargenomen.

Een sterke conditionering 'generaliseert' zich - wanneer andere stimuli steeds in de nabijheid van de geconditioneerde stimulans voorkomen, wekken ook zij de respons op. Zo gingen de honden al watertanden bij het zien van een witte jas, omdat de oppasser met de bel zo gekleed ging. Ook het bezoek aan de dokter kan zo op zich al genezend werken.

Uit het voorgaande volgt ook dat krachtige, werkzame medicamenten de grootste placebo-werking vertonen. Bij het steeds alleen voorschrijven van placebo's, bijvoorbeeld bij chronische aandoeningen, dooft het effect langzaam uit. De etensbel alleen is na een tijdje niet meer genoeg. Helaas is ook dit effect onderhevig aan generalisering, zodat bij patiënten ook andere, wél doeltreffende medicijnen minder goed gaan werken.

Dat deze uitdoving niet in het voordeel werkt van de slechts op conditionering berustende alternatieve behandelmethoden, is duidelijk. Dat is dan ook de reden waarom homeopaten af en toe een hooggedoseerd bijnierschors-hormoonpreparaat bij hun oneindige verdunsels geven - dat pept de conditionering weer even op.

Peter Bügel.

Deze bijdrage van ons bestuurslid werd enige tijd geleden in Het Parool gepubliceerd.

Ingezonden

Op 6 december 1993 ontving het Bestuur het volgend schrijven van de heer H.G. Bodde, huisarts te Rotterdam:

Geacht bestuur,

Nu moet uw voorzitter het niet al te bont maken. In het Actieblad (1993, no 5) suggereert hij dat ik, "B.B.", mevrouw de Langes afwezigheid op het gewraakte symposium aan de VU zou hebben te verantwoorden uit pure nijd. Dat nu is onzin, ik heb mevrouw de Lange al in de kandidatuurperiode laten weten dat ik haar graag als de meest geprofileerde onderzoekster de stoel zou gunnen. Ik had haar graag als spreekster op het symposium gezien. U moet nu toch wel mijn uitgesproken goedaardigheid genoegzaam kennen om te weten, dat ik nooit een kandidaat-spreker zou blokkeren. Pure laster en leugen dus, niet doen, want verder bevat uw blad veel aardigs. Zover ik weet heeft mevrouw de Lange zelf besloten niet op de uitnodiging als spreekster te fungeren, in te gaan.

Ik mag toch niet hopen, dat de initialen C.R. staan voor "quade roddelaar", maar voor de mij bekende gewaardeerde collega Renckens.

Met vriendelijke groeten,

de aldus betitelde heer van stand,

B.B.

Naschrift Renckens

Alternatieve artsen hebben een aantal kenmerken gemeen. Vrijwel steeds bestaat er bij hen een grote onvrede met de mogelijkheden van de gewone geneeskunde. Deze frustraties komen ook bij regulier werkende artsen voor, maar leiden alleen bij diegenen, die ook nog over een aantal predisponerende karaktereigenschappen beschikken tot het potsierlijke beeld van de 'alternatieve arts'. Op grond van mijn ervaring met alternatieve artsen heb ik gezien dat deze eigenschappen o.a. bestaan uit een aanzienlijke graad van neuroticisme, een aanzienlijke mate van warhoofdigheid, een onmiskenbare 'distinctiedrift' ('Ik ben toch wat anders c.q. veel beter dan de rest'), tezamen resulterend in een vrijwel compleet gebrek aan gevoel voor humor.

De heer Bodde neemt in het alternatief dokterende wereldje een uitzonderingspositie in. Zo beschikt hij wel degelijk over een goed ontwikkeld gevoel voor humor en dat maakt hem tot één van onze favoriete tegenstanders. Helaas blijkt af en toe, dat zijn gevoel voor humor hem toch in de steek laat en mijn duidelijk ironisch bedoelde stukje (denk eens aan de 'inlichtingendienst' van de VtdK) heeft hij dan ook te letterlijk genomen. Ook na zijn brief blijven er bovendien bij ons vragen leven over de absentie van De Lange op het homeopatensymposium aan de VU. Ik kan de mededeling van Bodde, dat tussen hem en zijn VHAN-vrienden enerzijds en De Lange ander-

zijds alles koek en ei is maar moeilijk geloven. De mededeling, dat zij zelf om niet bekende redenen had besloten weg te blijven, klinkt weinig betrouwbaar. Daar zit natuurlijk wel meer achter.

◆ Een nieuwe afkorting in het alternatieve veld: de NVKH, de Nederlandse Vereniging van Klassieke Homeopaten. Klassiek - dat klinkt goed, maar artsen zijn het niet, anders gezegd: het zijn je reinste onbevoegden. Volgens "De Telegraaf" - en die kan tellen! - zijn er al 300 leden en de vereniging zou over een "onafhankelijk tuchtrecht" beschikken. Men wil "het kaf van het koren scheiden". Dat zal je gezegd zijn!

Het hardnekkige kwaad van de kankerkwakzalverij

Hoofdstuk 70 van het Amerikaanse standaardwerk op het gebied van kanker, "Cancer: Principles and Practice of Oncology", is gewijd aan alternatieve kankertherapieën in de V.S. De auteur, Gregory A. Curt, beschrijft enkele van de 54 verschillende onwerkzame, alternatieve kankerbehandelingen die in de V.S. populair zijn of zijn geweest. De omvang van het probleem is, evenals in Europa, aanzienlijk. Van de zes miljoen thans levende Amerikanen bij wie eens de diagnose kanker is gesteld, heeft één miljoen ooit gebruik gemaakt van één of meer alternatieve geneeswijzen. In 1984 schatte men de jaarlijkse omzet in de kankerkwakzalverij op vier à vijf miljard dollar.

Merkwaardigerwijs zijn de slachtoffers van de kwakzalvers vaker te vinden onder blanken en hoger opgeleiden dan in lagere sociale milieus. Bepaald verontrustend is dat patiënten met een beginnend kankerproces en nog weinig symptomen (wanneer de kansen op succes van een reguliere therapie het grootst zijn) eerder geneigd zijn een alternatieve therapie te kiezen dan patiënten in latere stadia van de ziekte.

Net als andere vormen van kwakzalverij zijn ook alternatieve kankerbehandelingen sterk aan mode onderhevig, waarbij ze vaak de vooruitgang in de reguliere geneeskunde weerspiegelen. Zo zag men in de veertiger en vijftiger jaren, toen het gebruik van röntgenstralen bij de bestrijding van kanker sterk in opkomst was, ook bij kwakzalvers de neiging om apparaten te gebruiken (onze eigen, beruchte dokter Samuels levert hiervan een mooi voorbeeld). In de jaren zestig en zeventig, toen grote eisen werden gemaakt met chemotherapie van vergevorderde kanker, kwamen ook onwerkzame, maar zeer populaire middelen als krebiozen en laetrile op de markt.

De laatste jaren schrijft de mode voor dat de behandelmethode "biologisch" moet zijn, gericht op het herstellen van de eigen afweer van de patiënt. Hierbij wordt kanker meer gezien als een symptoom van een gestoorde stofwisseling dan als een ziekte op zichzelf, zodat verandering van leefgewoonten, dieet, het

Magische plek op de Kruisberg

Op 30 november 1860 ging de boerenknecht Arnold Bouillon voor een opkomend onweer schuilen onder een grote eik op de Kruisberg tussen Eys en Wahlwiller in Zuid-Limburg, niet ver van Vaals. Onder de eik werd hij dodelijk door de bliksem getroffen. Te zijner nagedachtenis werd een steen onder de boom aangebracht met als opschrift "Ewigkeit". De in het Duits gestel-

de tekst eindigt met "betet für seine Seele. Ave Maria". In hun boek Bomen in Limburg vertellen Jan Hendriks en Anton Werker dat de plaats van de boom, waaronder ook een kruis en een rustbank zijn geplaatst nog altijd geldt als een magische plek. Gebedsgenezers sturen er hun patiënten heen om hun kwalen daar af te bidden. Als het maar niet gaat onweren!

innemen van vitamines en enzymen en het vermijden van stress en milieuverontreiniging een belangrijke rol toebedeeld krijgen bij de behandeling en preventie. In dit verband is het veelzeggend dat nu de rol van laetrile als chemotherapeuticum vrijwel is uitgespeeld, het middel is herboren als vitamine B₁₇. Van alle tijden zijn de slogans waarmee alternatieve kankertherapieën worden aangeprezen: wetenschappelijk bewezen, even effectief of effectiever dan de reguliere behandeling, maar veiliger, natuurlijker en met minder bijwerkingen.

Een strenge wetgeving, maar toch...

De auteur geeft een overzicht van de wetgeving in de V.S. op het gebied van kwakzalverijbestrijding. Onjuiste en frauduleuze therapeutische claims zijn strafbaar en van geneesmiddelen moeten werkzaamheid en veiligheid zijn aangetoond voor ze op de markt gebracht kunnen worden. Het is interessant om vast te stellen dat wetgeving, hoe streng ook, blijkbaar een omvangrijke frauduleuze praktijk op het gebied van de gezondheidszorg niet kan voorkomen.

Curt doet op boeiende wijze verslag van de opkomst en neergang van een aantal historische alternatieve kankertherapieën, die niet zelden eindigden met grote processen tegen de uitvinders. Opvallend hierbij is telkens weer dat, ook al worden de alternatieve genezers als bedriegers ontmaskerd en ook al lukt het bij herhaling niet om enige geneeskrachtige werking van de alternatieve therapie aan te tonen, toch grote groepen patiënten hardnekkig in de behandeling blijven geloven en zelfs bij de overheid aandringen op erkenning ervan. In Nederland zien we iets dergelijks met het onwerkzame middel vasolastine en ook de Moerman-behandeling.

Curt staat lang stil bij het medicament *laetrile*, een ook in Nederland niet onbekend kwakzalversmiddel dat uit 1952 dateert. Diverse malen is overtuigend aangetoond dat *laetrile* geen enkel effect op tumorgroei heeft, maar wel giftige nevenwerkingen. Toch is het in de V.S. het beroemdste en meest populaire alternatieve kankermedicijn aller tijden geworden. Dit was mogelijk door een intensief en langdurig manipuleren van de pers door de producenten. Van een in 1963 gepubliceerd propagandaboek, "Laetrile - Control for Cancer", werden verscheidene hoofdstukken in belangrijke kranten en tijdschriften overgenomen. Naar aanleiding van enkele processen van de Amerikaanse overheid tegen de producenten van het middel, raakte het publiek in de waan dat het "establishment" er op uit was om kankerpatiënten een waardevol geneesmiddel te onthouden. Op haar beurt werd de overheid door burgers aangeklaagd wegens de schending van het grondwettelijke recht op een onschadelijke therapie. Intussen waren in 1978 naar schatting 70.000 patiënten met het middel behandeld, van wie er, naar uit een enorm retrospectief effectiviteitsonderzoek bleek, mogelijk zes enige baat bij de therapie hadden gevonden.

Modernere alternatieve kankerbehandelingen zijn veelal gebaseerd op de gedachte dat kanker ontstaat door een tekortschieten van de immunologische afweer en dus behandeld kan worden door deze afweer te versterken. Daartoe worden produkten van menselijk bloed ("immunoaugmentative therapy") of urine ("antineoplaston therapy") toegediend, met alle gevaren van besmetting met hepatitis en AIDS van dien. Van enige werkzaamheid van deze behandelingen is tot dusver niets gebleken. Andere populaire benaderingen van het probleem zijn die met dieetmaatregelen en behandelingen met enzymen, voedingssupplementen en hoge doses vitamines (waaronder vitamine B₁₇ = *laetrile*). Positieve effecten van dit soort behandelingen, die verwantschap vertonen met onze nationale *Moermantherapie* zijn niet aangetoond. Wel zijn er aanwijzingen dat vitamines een rol kunnen spelen bij de preventie van kanker. Hierbij moet men echter bedenken dat hoge doses van sommige vitamines, met name A, D en E, gezondheidsschade kunnen veroorzaken.

Methodesimonton is zeer populair

Opvallend mild oordeelt Curt over de methode van Simonton, een zelfhulp-programma van ontspannings- en verbeeldingsoefeningen, gebaseerd op de gedachte dat positief denken en stressvermindering een therapeutisch effect zouden hebben bij kanker. De methode, die in de V.S. enorm populair is, is uitdrukkelijk bedoeld als aanvulling op de reguliere behandeling en niet als alternatief. Het toepassen ervan zou ontspanning bevorderen en mensen het gevoel geven controle over hun lichaam te hebben. Het welbevinden zou toenemen terwijl schadelijke nevenwerkingen ontbreken. Toch staat het bepaald niet vast dat psychologische factoren een belangrijke rol spelen bij het ontstaan en verloop van kankerprocessen. Er is zelfs nogal wat onderzoek gedaan waarvan de resultaten het tegendeel lijken te suggereren. Vooralsnog moet de methode Simonton dan ook gerekend worden tot de behandelwijzen waarvan het nut niet vast staat.

Curt doet verslag van een aantal serieuze onderzoeken, verricht door onpartijdige wetenschappers, maar de werkzaamheid van alternatieve kankertherapieën. Uiteraard kon nimmer een therapeutisch effect worden aangetoond. Eén vergelijkend onderzoek, waarbij twee groepen patiënten met uitgezaaide darmkanker waren betrokken, had een verrassend resultaat. Hoewel de overlevingsduur in beide groepen niet verschilde, bleek de kwaliteit van het leven in de uitsluitend regulier behandelde groep significant beter dan die van patiënten die behandeld werden met zogenaamde weerstandverhogende vaccins, vegetarisch dieet, BCG-injecties en koffieclysmata. Dit onderzoek geeft dus geen steun aan de wijdverbreide overtuiging dat alternatieve therapieën (met hun nadruk op zelfhulp en het ontbreken van bijwerkingen) tenminste de kwaliteit van het leven van kankerpatiënten kunnen verbeteren.

De auteur besluit het hoofdstuk met een beschouwing over de noodzaak en de mogelijkheden van voorlichting over alternatieve kankerbehandelingen. Hij stelt vast dat opvoeding van het publiek heden ten dage de wetgeving heeft verdrongen als belangrijkste wapen in de strijd tegen alternatieve kankertherapieën.

Een onderzoek in Noord-Holland

In dit verband is ook een artikel in het Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde van 5 februari 1994 zeer interessant. Het betreft het verslag van een omvangrijk onderzoek door de psychologen N. van der Zouwe en F.S.A.M. van Dam, de socioloog N.K. Aaronson en de statisticus G.J.F.P. Hanewald naar de omvang en achtergronden van het gebruik van alternatieve geneeswijzen bij kanker in Noord-Holland.

De onderzoekers stelden vast dat ten tijde van het onderzoek 9,4% van de kankerpatiënten gebruik maakte van een alternatieve therapie, terwijl 5,8% dit eerder had gedaan en 7,9% het ernstig had overwogen (deze getallen komen goed overeen met de Amerikaanse gegevens). Het meest populair was het Moerman-dieet, gevolgd door homeopathie, natuurgeneeswijze en een aantal andere behandelmethoden (waaronder Simonton-therapie, enzymen, vitamines en *laetrile*). Evenals in de V.S. bleken hier de alternatief behandelde patiënten significant hoger opgeleid, met een hoger inkomen en bovendien jonger dan de uitsluitend regulier behandelde patiënten. Weinig verrassend is de vaststelling dat alternatief behandelde patiënten significant vaker uitzaaiingen hadden, vaker in een progressieve fase van het kankerproces verkeerden en negatiever stonden tegenover de reguliere gezondheidszorg. Het gebruik van alternatieve therapieën hing significant samen met het geloof van patiënten dat verkeerde voeding en psychische factoren kanker veroorzaken, factoren die beschouwd worden als vatbaar voor persoonlijke beïnvloeding. Alternatief behandelde patiënten gingen, in vergelijking met uitsluitend regulier behandelde patiënten, actiever om met